

Gifted

תוכנית הכשרה מלאה עבור מורים השואפים ללמד בכיתות המחווננים – חלק א'

Image by pressfoto on Freepik

Content prepared by Dr. Yehuda Hamovitz, Ron Vardi Center, Israel

Language edited by: Martin Svirchev & Zornitsa Staneva, ZinevArt Technologies, Bulgaria Collaborators: Vida Drąsutė, Edita Rudminaitė, Goda Jocytė, Nojus Martynas Jokubaitis, VšĮ "eMundus", Lithuania 2023

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the National Agency. Neither the European Union nor National Agency can be held responsible for them.

creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/

תוכן העיניינים:

- 4..... היכרות עם פרויקט GATE
- 7..... פרויקט GATE
- 8..... הגדרת המושגים מחוננות וילד מחונן.
- 11..... מדידה, בחינה וזיהוי של הילד המחונן.
- המאפיינים, ההתנהגויות והחברותיות של הילד המחונן לאורך תקופת
26..... התבגרותו.
- מה ניתן לצפות מהילד המחונן המזוהה מבחינת יכולות לימודיות, קצב למידה,
31..... קשיי למידה?
- 32..... קשיי למידה בקרב ילדים מחוננים.
- מה אנו יכולים לצפות מהילד המחונן המזוהה מבחינת התנהגויות אישיות
34..... וחברתיות במצבים שונים?

GATE היכרות עם פרויקט

תוכנית הכשרה מלאה עבור מורים השואפים ללמד בכיתות המחווננים

מבוא:

מדינות מודרניות מעצבות תוכניות לאומיות לקידום ילדים מחוננים ומשקיעות בכך תקציבים גדלים והולכים. ההשקעה ארוכת הטווח באותם ילדים נועדה לפתח את מערכות החינוך בארץ, מכוני המחקר, תעשיית ההיי-טק, מנהיגות חברתית ופוליטית ואת הדרך לשמר את חלקי החברה החזקים יותר במדינה. אותם ילדים מחוננים מטופחים הופכים למנהיגי העתיד של המדינה בין אם מדובר באקדמיה, בפוליטיקה, בתעשייה ובכל חלק בחברה. חברה לומדת היא חברה שצומחת, מתחדשת ובונה את עצמה להיות חלק מהמדינות המפותחות והעשירות.

טיפול ילדים מחוננים מקורו בהובלה והטמעת תרבות שבה מצוינות היא ערך מרכזי. זוהי מחויבות בו-זמנית למצוינות אישית, העצמה אישית וניידות לצד יצירת סביבת למידה יצירתית, גמישה, דינמית השואפת לקדם דיאלוגים מאתגרים והמשך יצירת ידע חדש.

בניית תוכנית מחוננים היא יצירת קהילה לומדת בה תלמידים ומורים שווים במחויבותם ובסקרנותם לידע חדש, לתחום התמחות, לשיפור מגוון ההיבטים של התודעה, לבטא את כישוריהם הייחודיים וליצור למידה מתאימה ודפוסי חינוך

Image 1. Children sitting in the classroom, a photo by Arthur Krijgsman, Pexels

תוך יצירת חדשנות מתמדת.

המטרה העיקרית של תוכנית המחווננים:

- ✓ לבנות תוכנית לאומית שאתר, תבחר, תלמד ותחנך את הילדים המחווננים החיים בארץ.
- ✓ מתן הזדמנות הוגנת ושווה לילדים, מכל שכבות החברה, להביא את תכונותיהם ויכולותיהם קדימה.
- ✓ לפתח תפיסה של מצוינות אישית, אחריות מוסרית וחברתית מלבד מעורבות ומחויבות אישית לסביבה ולאחר.

המרכיבים העיקריים של תוכנית המחוננים:

- ✓ לקדם תוכניות טיפוח העונות על צרכים והיבטים קוגניטיביים, רגשיים, חברתיים ומוסריים של מחוננים לאורך השנים.
- ✓ איתור ובחירת תלמידים מחוננים ומצוינים והפנייתם לתוכנית המתאימה להם ולצרכיהם.
- ✓ פיתוח כלי מחקר והערכה להערכת התוכנית והצלחתה תוך פיתוח שיתוף פעולה עם מדינות מפותחות אחרות.
- ✓ לפתח הכשרות וקורסים למורים שילמדו את אותם ילדים מחוננים שיאפשרו להם למצות את הפוטנציאל הגבוה שלהם.

מה תייצג התוכנית לחברה?

- ✓ זכויות אדם – כולם נגישים לחינוך שווה ואיכותי.
- ✓ מצוינות – חברה הרואה במצוינות ערך מרכזי.
- ✓ שוויון חברתי – כל אדם, מכל השכבות מקבל הזדמנות הוגנת.
- ✓ השקעה באנשים.
- ✓ השקעה בעתיד.

GATE פרויקט

תוכנית הכשרת מורים לתמיכה בתלמידים מחוננים ומוכשרים

GATE הוא פרויקט בינלאומי, הממומן במסגרת תוכנית Erasmus+ השואפת לשפר את הכישורים והיכולות של מורים ומדריכים לחינוך יסודי כדי לעזור לתלמידים מחוננים ומוכשרים (גילאי 8-11 שנים) לפתח את מלוא הפוטנציאל שלהם. כדי להגשים יעד רחב זה, הפרויקט שואף להשגת 4 היעדים הממוקדים הבאים.

- ✓ לתכנן מתודולוגיית הוראה חדשנית עבור תלמידי GATE.
- ✓ מתן תוכנית הכשרה למורים בחינוך היסודי.
- ✓ להגביר את הביצועים האקדמיים של ה-"תת-הישגיים" במקצועות ה-STEM.
- ✓ להגביר את המודעות בקרב מורים, מחנכים, צוותי בית ספר, רשויות ציבוריות ומומחי חינוך לגבי תלמידי GATE

שותפים לפרויקט:

VYTAUTAS
MAGNUS
UNIVERSITY
MCMXXII

ISMA
ANNO 1994

All about excellence

School for gifted and talented

הבנת זירת המחוננים

נושאים עיקריים:

- ✓ הגדרות של מחונן והילד המחונן.
- ✓ מדידה, בחינה וזיהוי של הילד המחונן
- ✓ המאפיינים, ההתנהגויות והחברותיות של הילד המחונן לאורך תקופת התבגרותו.
- ✓ התשתית החברתית של הילד המחונן.
- ✓ מאפיינים של משפחות בהן גדל הילד המחונן.
- ✓ מה ניתן לצפות מהילד המחונן מבחינת יכולות לימודיות, קצב למידה, קשיי למידה?
- ✓ למה אנו יכולים לצפות מהילד המחונן המזוהה מבחינת התנהגויות אישיות וחברתיות במצבים שונים?
- ✓ מהי תדמיתו של הבוגר שהיינו רוצים לראות מבחינת אקדמיה, התנהגויות וערכים?

הגדרת המושגים מחוננות וילד מחונן.

הגדרה של המושג מחוננים:

- (I.Q. מחוננים הם אלו שמחזיקים ב-2-3 האחוזונים הגבוהים ביותר של אינטליגנציה מוערכת באוכלוסייה הרחבה. ילדים מצוינים הם אלו המחזיקים באחוזון 92-97) מנת אינטליגנציה (סטטית תקן) הוא 15, המחוננים הם אלה שמאכלסים -STDV הממוצע. נמדד 100 זה I.O-אם ה-כפי שמוצג בעקומה I.Q. מעל הממוצע, כלומר נמדדו STDV 130 את השטח של יותר מ-2 הבאה.

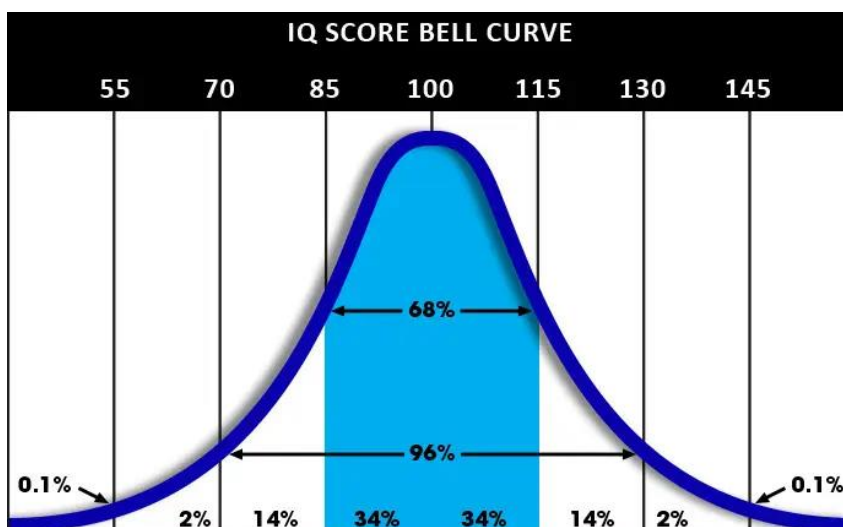

Image 2. IQ score bell curve, <https://iqtestprep.com/iq-bell-curve/>

מחקרים מראים כי התפתחות האינטליגנציה בקרב ילדים תלויה בשלושה רכיבים עיקריים:
= תורשה (40%) + סביבת גידול (40%) + תורשה בתנאי סביבה (20%) IQ100%

- ✓ כ-40% מהתפתחות ה-I.Q מגיעה מתורשת הורי הילד. ככל שההורים יותר אינטליגנטיים עולה הסיכוי שפוטנציאל הילד יהיה גבוה יותר.
- ✓ עוד כ-40% מה I.Q. קשורים לנסיבות סביבתיות כמו: חשיפה רחבה יותר לידע ומידע, טיב מודל החיקוי של ההורים והסביבה, ציפיות גבוהות יותר מכל הנוכחים ומתן כלים למימוש הציפיות.
- ✓ 20% האחרונים של התפתחות ה-I.Q. מתקבלים מאיתגור הילד להשתמש ברמה גבוהה יותר של חשיבה ועשייה. לדוגמא: בגן חיות, לא רק להצביע על כך שאנו רואים כעת ג'ירפה או פיל אלא לבקש לשים לב להבדל בין ג'ירפה אפריקאית לזו האסיאתית או בין פיל אסייתי לפיל אפריקאי.

נושאים שחשוב להזכיר:

1. פוטנציאל הילדים המחוננים מתפזר באופן שווה באוכלוסייה הכללית.

2. הורים חזקים ומשכילים יותר מייצרים

יותר ילדים מחוננים.

3. יש השפעה משמעותית לסביבה שבה

הילד גדל והפוטנציאל להיות מחונן.

4. לילד המגיע מסביבה מטפחת יהיה סיכוי

גבוה משמעותית לפתח את הפוטנציאל

שלו.

Image 3. Elder sister and brother studying at home, a photo by Andrea Piacquadio, Pexels

איפה נמצא את המחוננים?

1. הילדים המחוננים גדלים בכל שכבות החברה.

2. מה שעושה את ההבדל הוא נגישות לתהליך ההערכה המגדיר ילד כמחונן.

3. הערך החברתי של שוויון, סיכוי וגישה שווה לחינוך איכותי מחייב אותנו לאתר את הילדים

המחוננים הפוטנציאליים, בהקדם האפשרי ולספק להם נגישות לתהליכים שיאפשרו להם

לטפח את האינטליגנציה שלהם

מדידה, בחינה וזיהוי של היליד המחונן

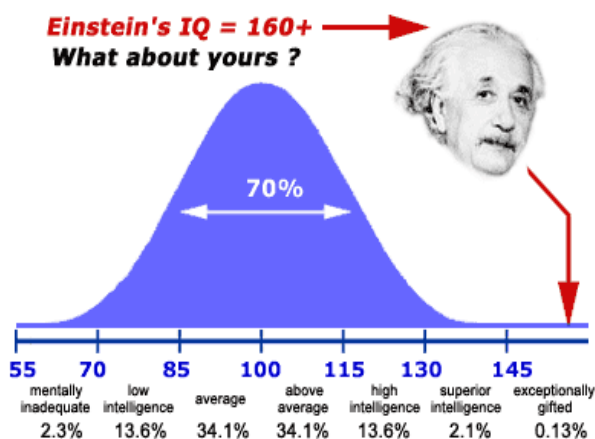

Image 4. The comparison between the IQ of A. Einstein and the average IQ,
<https://www.slideshare.net/SunilSharma53/forensic-psychiatry>

הבנת הערכה:

- ✓ הערכה היא דרך לבחון ביצועים מול מערכת קריטריונים.
- ✓ ישנם כלים וגישות שונות להערכת אנשים, כולם מתוכננים לתת מענה מאפיין מסוים של אדם נתון.
- ✓ ככל שרוצים תוצאה מדויקת יותר, הבדיקה נדרשת להיות מפורטת יותר.
- ✓ הערכה מדויקת מושגת באמצעות אמצעי בדיקה שונים ומגוונים.
- ✓ הערכה יכולה להיות לא רשמית כדי לבדוק התקדמות או רשמית כדי לאשר את ההישג.

Image 5. Greek physician Hippocrates of Kos, also known as Hippocrates II
<https://www.havefunwithhistory.com/facts-about-hippocrates/>

רקע היסטורי על הערכה ובחינה.

- היפוקרטס (377-460 לפנה"ס) חילק אנשים לארבעה טיפוסים:
- ✓ סנגוויני (מוחצן וחברתי),
 - ✓ כולרי (שאפתי ואנרגטי),
 - ✓ מלנכולי (מתחשב ויצירתי)
 - ✓ פלגמטי (יציב, נינוח ותפיסה).

Image 6. Roman and Greek physician, surgeon and philosopher Claudius Galenus
<https://fineartamerica.com/featured/illustration-of-claudius-galenus-national-library-of-medicinescience-photo-library.html>

- הרופא היווני-רומי קלאודיוס גלנוס (130-216 לספירה) שילב את אלה עם ארבעת היסודות הטבעיים ועונות השנה.
- ✓ סתיו - מלנכולי - כדור הארץ.
 - ✓ חורף - פלגמטי - מים.
 - ✓ אביב - סנגוויני - אוויר.
 - ✓ קיץ - כולרי - אש.

Image 7. Carl Gustav Jung, Swiss psychiatrist and psychoanalyst
<https://oseamespirit.com/2020/06/23/carl-gustav-jung-un-homme-remarquable/>

הציע ארבעה ארכיטיפים של אישים :
מופנם לעומת מוחצן
חשיבה לעומת תחושה
שיפוט לעומת תפיסה
חישה (שימוש במידע) לעומת אינטואיציה

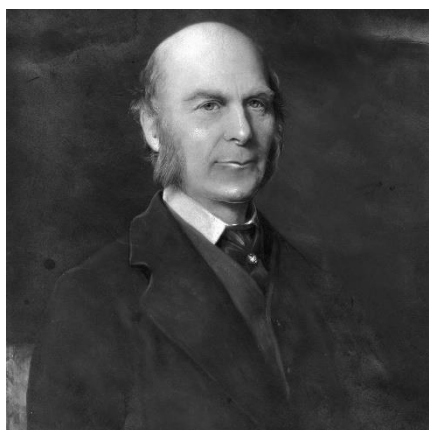

Image 8. British polymath and the originator of the behavioral genetics movement, Sir Francis Galton
<https://www.biography.com/scientist/francis-galton>

פרנסיס גלטון (1822-1911) עשה את הניסיון הראשון ליצור מבחן סטנדרטי לדירוג האינטליגנציה של אדם. חלוץ הפסיכומטרי והיישום של שיטות סטטיסטיות לחקר המגוון האנושי וחקר ההורשה של תכונות אנושיות, הוא האמין שהאינטליגנציה היא במידה רבה תוצר של תורשה ושצריך להתקיים מתאם בין אינטליגנציה לתכונות נצפות אחרות כמו למשל. רפלקסים, אחיזת שרירים וגודל ראש.

I.Q. – Intelligent quotient

Image 9. French psychologist Alfred Binet
<https://www.verywellmind.com/history->

אלפרד בינה (1857-1911) טבע את המונח IQ. הוא התמקד ביכולות מילוליות. המונח מזהה פיגור שכלי אצל ילדי בית ספר, שעמד בניגוד לטענות של פסיכיאטרים לפיהן ילדים אלו היו "חולים" (לא "איטיים") ולכן יש להוציאם מבית הספר. הציון בסולם בינה-סימון חשף את גילו הנפשי של הילד בהשוואה לגיל כרונולוגי.

הרציונל בהערכת אנשים:

- ✓ בדיקת אנשים מטרתה להכיר את הנבדק. לתת את ההזדמנות להעריך את ההתאמה בין התכונות והיכולות של האדם לבין הדרישות והמאפיינים של פרופיל ספציפי.
- ✓ יש לבנות מבחן טוב כדי להדגים איכות או יכולת ספציפית.
- ✓ סטנדרטים - כל האנשים שנבדקו עשו זאת בפורמט, זמן וסביבה שווים.
- תקף - הוכח כמסוגל לבדוק את הקטע שהוא אמור לבדוק.
- אמין - בשימוש פעם נוספת ייתן תוצאות דומות.
- מטרה - תוצאות לא יועברו להטיה כמו תרבות, מעריך וכו'.
- ✓ הערכה בנויה היטב היא איסוף של זוויות הערכה מרובות הנעשות על ידי מבחנים שונים ומעריכים שונים.

המעריך וגישתו:

- ✓ המעריך הוא כלי שרת שמטרתו לגשר על הרצון לדעת ולהבין.
- ✓ המעריך משתמש בכלים הנכונים בהערכת רצון ספציפי לדעת.
- ✓ המעריך מייצג את המשימה אליה נשלח. העדפותיו האישיות אינן אמורות לשחק תפקיד בהערכה
- ✓ למעריך צריכה להיות תמונה רחבה יותר של כל התהליך והתפקיד הספציפי שהוא ממלא בתוכו.
- ✓ הפעלת המבחנים צריכה להיות מהימנה ואובייקטיבית. אישיותו של המעריך משחקת תפקיד בניתוח התוצאות ולכן מבחנים בנויים היטב מחזיקים במדריך לדירוג ביצועים בניסיון לנתק את המעריך מהתוצאות.
- ✓ גישות מודרניות, הוליסטיות ברובן, נוטות להתייחס לסובייקטיביות של המעריך כעובדה ומציעות להשתמש במספר מעריכים ומקורות מידע כדי להתמודד עם סוגיה זו.

יצירה ותרגול של אבחנה מبدלת:

Image 9. German psychiatrist Emil Kräpelin
<https://psychnews.psychiatryonline.org/doi/full/10.1176/pn.41.8.00>

- ✓ המונח "אבחנה מبدלת" הוצע על ידי הפסיכיאטר הגרמני אמיל קרפלין (1856-1926), והוא משמש בעיקר ברפואה ובפרמקולוגיה.
- ✓ אבחנה מبدלת היא אומנות ההתבוננות, היכולת להתבונן במצבים, התנהגויות, סימפטומים ומידע ולהגיע עם מסקנה נחרצת שיכולה להפוך לצעד משמעותי לקראת התמודדות עם נושא ההערכה הספציפית ומטרותיה הרצויות.
- ✓ אבחון דיפרנציאלי מחייב רגישות גבוהה יותר לפרטים, יכולות אנליטיות גבוהות יותר, ידע רחב נרחב בתחומים קשורים, מוח חופשי וחופש פנימי להעז.
- ✓ הוא משמש להבדיל בין ילדים ייחודיים בעלי פוטנציאל להיות מחוננים משאר קבוצת הגיל.
- ✓ ככזה, אבחון דיפרנציאלי הוא מיומנות שניתן ללמוד, אך הפיכתה למומחיות דורשת צבירת ניסיון מודרך ויסודי.
- ✓ במקרה של ילדים מחוננים, מדובר בכלי המשמש את הגננות לצפייה ולהגעה למסקנות לגבי מי זה מי.

כלי הערכה כלליים, ידועים ומודרניים:

- ✓ באופן כללי, נעשה שימוש בשתי קבוצות של מבחנים:
 - מבחני אישיות – שמטרתם להעריך התנהגויות, רגשות ותפישות.
 - מבחני אינטליגנציה - מטרתם לכמת מקטעים של אינטליגנציה אנושית.
- ✓ בבדיקת אישיות אנו מזהים שלוש קבוצות של מבחנים:
 - מבחני הקרנה (כמו TAT, כתמי דיו (רורשך), קלפי הערכה).
 - דיווח עצמי (כמו NEO240, MMPI, Big5)
 - דינמיקה קבוצתית – הנבחן מקבל משימה כחלק מקבוצה ונצפה תוך כדי.

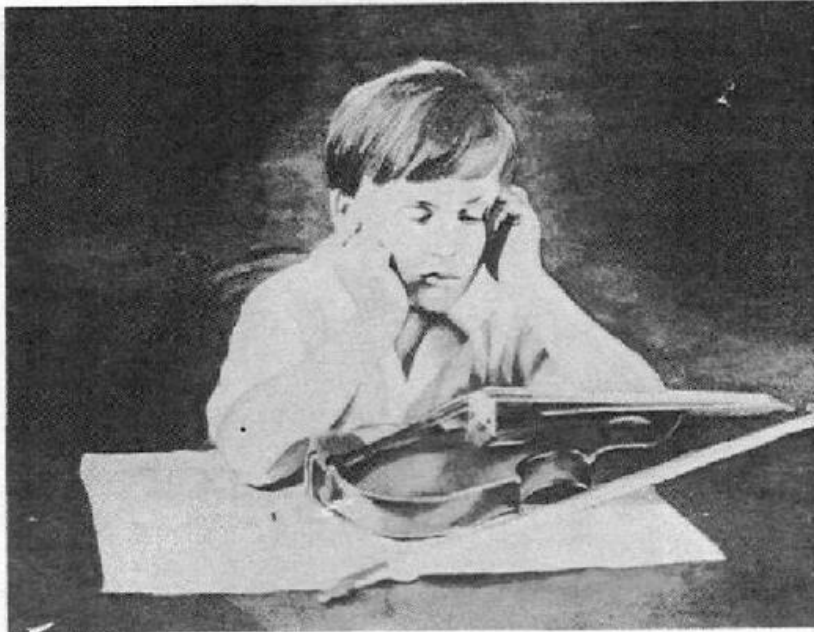

Image 10. The Thematic Apperception Test (TAT), a type of projective test that involves describing ambiguous scenes to learn more about a person's emotions, motivations, and personality <https://original.newsbreak.com/@dr-donna-l-roberts-561947/2326999352888-projective-tests-in-psychological-assessment-the-thematic-apperception-test-tat>

Image 11. The Rorschach test is a projective psychological test in which subjects' perceptions of ink blots are recorded and then analyzed <https://armano.medium.com/the-great-american-rorschach-test-1ff073d884aa>

Image 12. Evaluation cards, another type of projection test
<https://www.sociocracyforall.org/meeting-cards/>

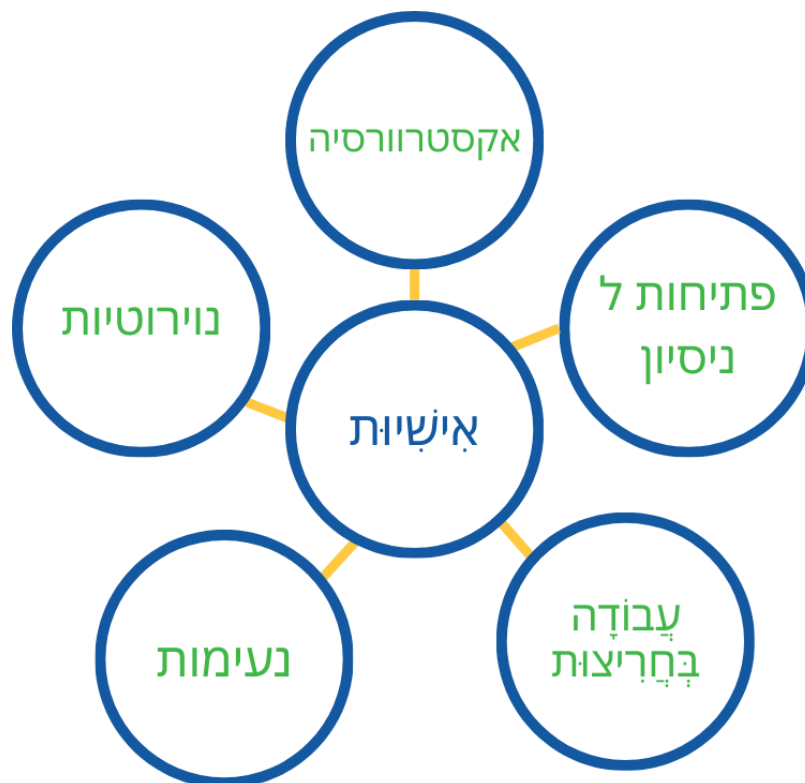

Image 13. The Five-Factor Model, a framework for understanding human personality

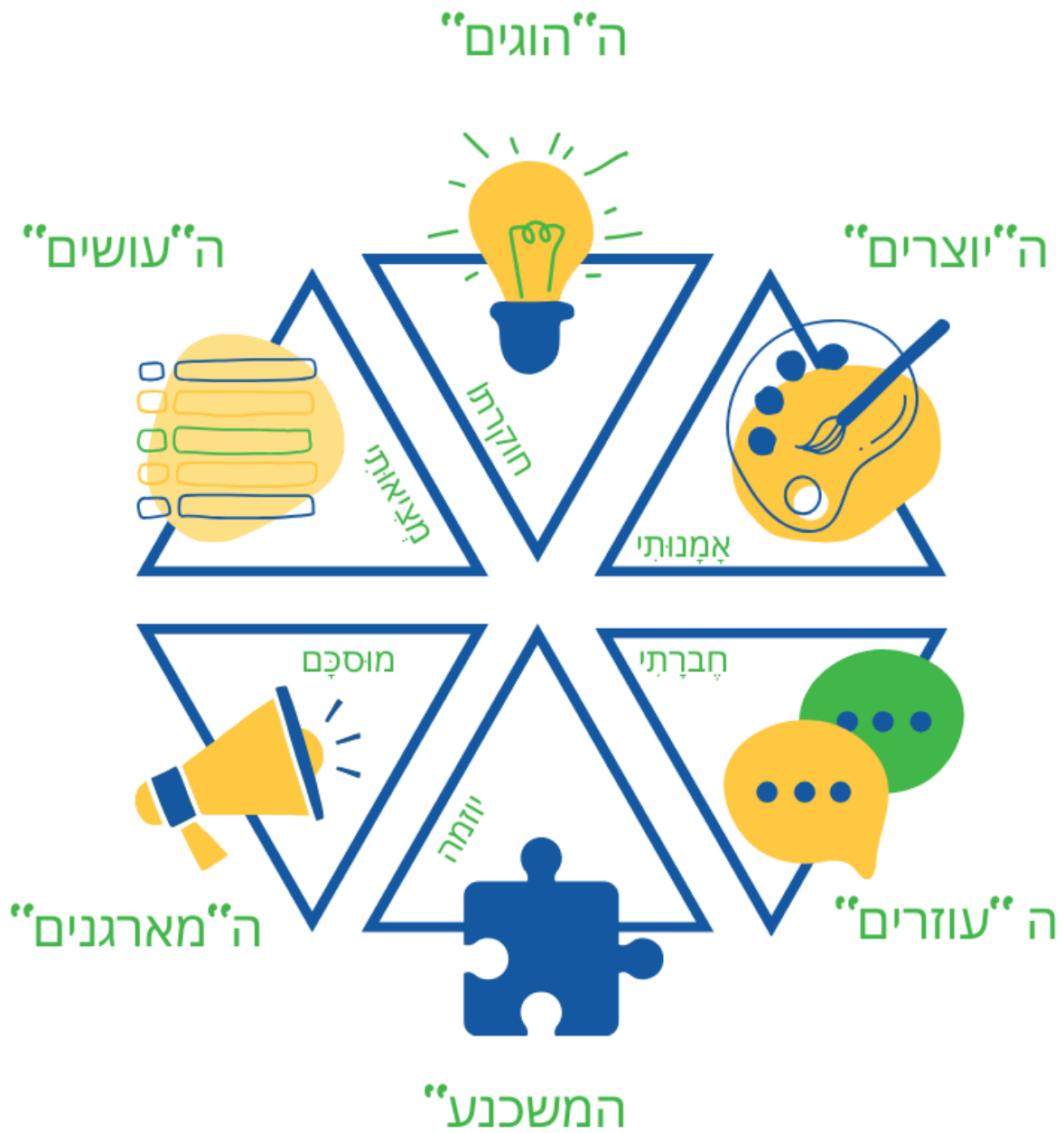

Image 14. The NEO240 Personality inventory

Image 15. The Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI)
<https://www.pearsonclinical.co.uk/store/ukassessments/en/mmpia/Minnesota-Multiphasic-Personality-Inventory-Adolescent-Restructured-Form/p/P100009125.html>

- **בבדיקת אינטליגנציה, אנו מזהים 2 חלקים עיקריים:**
✓ יכולת מילולית (חלקים של ונסלר, חלקים של סטנפורד-בינה)

Image 16. The Wechsler Intelligence Scale for Children (WISC), an individually administered intelligence test designed specifically for children between the ages of 6 and 16
<https://www.kiddyfamilyclub.com/icerik/cocuklar-da-objektif-testler-2041>

Image 17. The Stanford-Binet Intelligence Scale (commonly known as Stanford-Binet or SB, a well-established and widely accepted intelligence test used to measure cognitive abilities and intellectual functioning <https://www.wpspublish.com/sb-5-stanford-binet-intelligence-scales-fifth-edition>

✓ יכולת ביצועית (כמו, חלקים של וכסלר, רייבן).

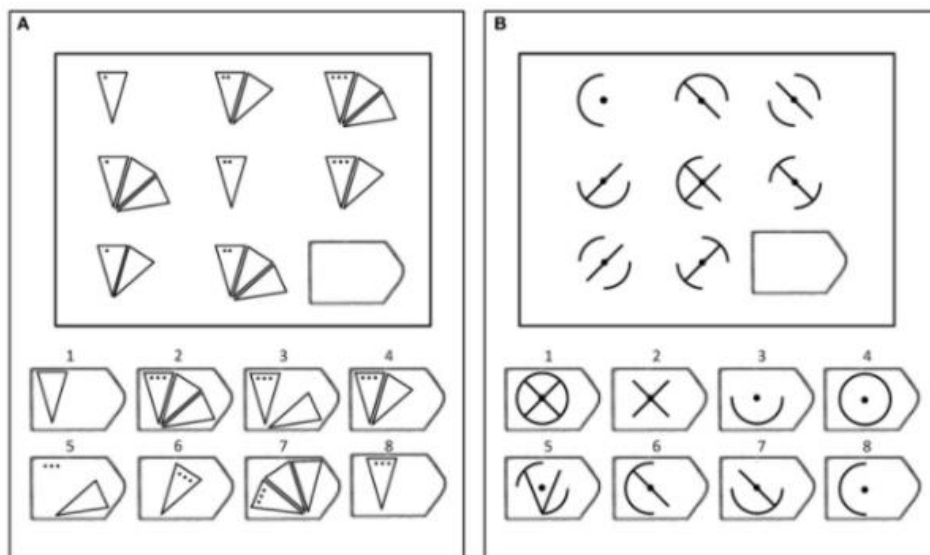

Image 18. The Raven's Progressive Matrices (RPM), often referred to as Raven's Matrices, a non-verbal intelligence test developed by Dr. John C. Raven <https://www.iqmindware.com/iq-eq-bioq-framework/>

Image 19. Tangram puzzle, a traditional Chinese dissection puzzle

**כלי בדיקה מודרנים מורכב משתי גישות
מהפכניות:**

שימוש בקלפי הערכה חדשניים להקרנת
אישיות
שימוש במשחקי קופסה ידועים לבדיקת
(Tangram) אינטליגנציה (כמו

המבנה של מבחן ווכסלר לאיבחון ילדים

WISC-R – Weschler's intelligence scale for children - Revised

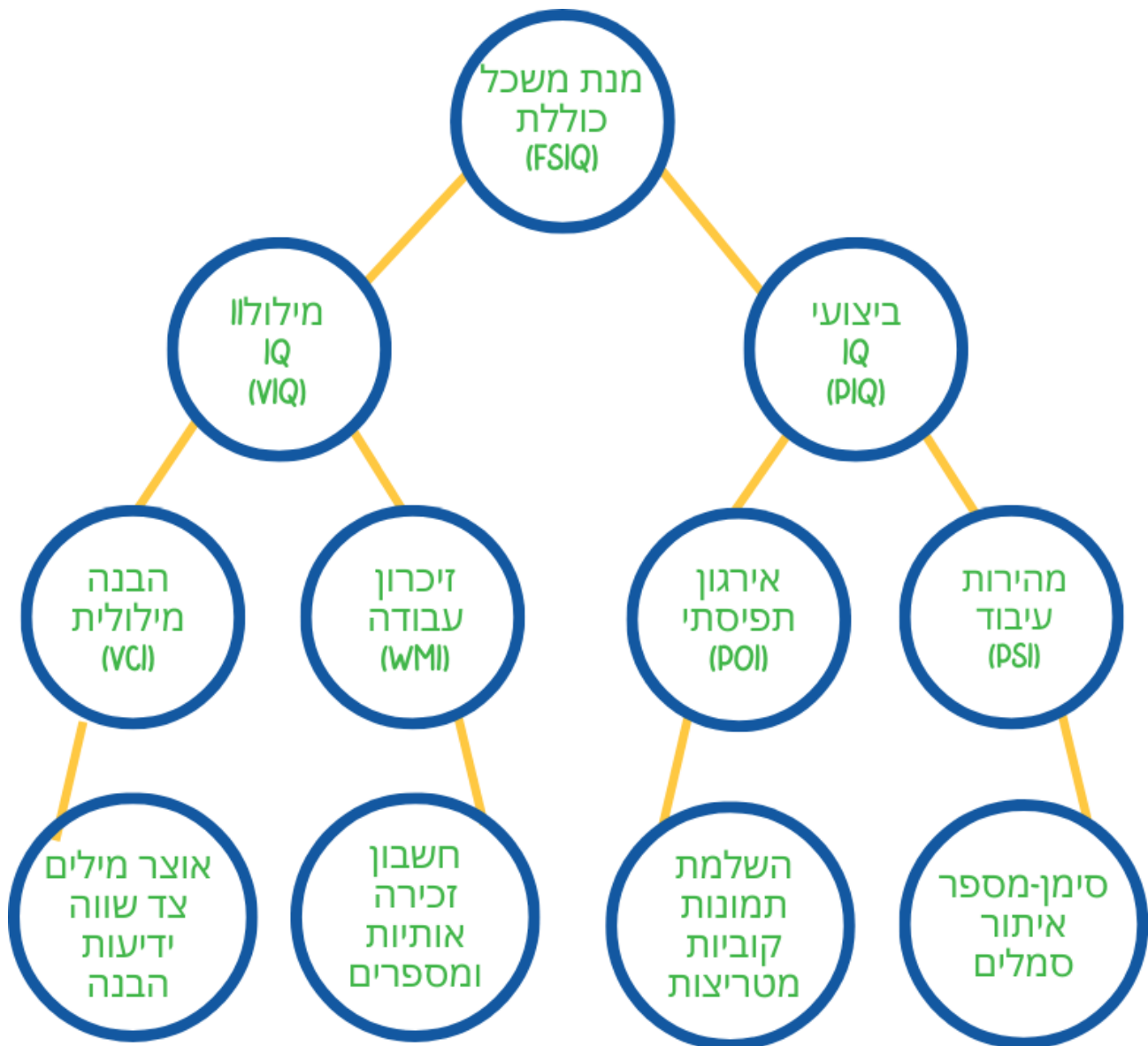

Image 20. The Wechsler Intelligence Scale for Children-Revised (WISC-R), a revised and updated version of the original Wechsler Intelligence Scale for Children (WISC)

הערכת ילדים מגיל 3 עד 7 גישה פסיכולוגית:

1. ילדים הם רכים, תלויים וקל להשפיע עליהם.
2. אינם מסוגלים עדיין לתכנן את עתידם.
3. מוטים על ידי הורים רצויים וקל לתמרן.
4. סף התסכול נמוך מאוד.
5. הסכמה לשיתוף פעולה משתנה עקב שיבושים פנימיים וחיצוניים.

כלים בשימוש + תרגול:

1. לתוצאות מדויקות תוכל להשתמש ב-WIPSSI (Wechsler Preschool and Primary Scale of Intelligence) או בסוללת המבחנים של Binet.
2. עדויות גננות ומורות לאחר שהוכשרו לתרגול אבחון מבדל.
3. משחקים המבוססים על הבנת הוראות, מהירות ומוטיבציה.
4. כרטיסי הערכה שמטרתם לשקף מאפיינים רצויים.

הערכת ילדים מגיל 7 עד 12 גישה פסיכולוגית וחברתית:

1. התלמיד מוכן להיבדק לאחר צפייה מקדימה.
2. התלמיד שולט בשפה שבה הוא נבחן.
3. התלמיד מבין את הסיבה שהוא נבחן, את ההשלכות של כישלון כמו גם את אלה של הצלחה.
4. משפחת המוצא שלו תומכת בו במבחן והוא מודע להשלכות וההקרבה שהם יצטרכו לתת והתמיכה שהם יצטרכו לקבל ולתת.

כלים עיקריים בשימוש + תרגול:

1. כלים מדויקים WAIS
 - א. הבנה מילולית – היכולת ללמוד שפה, לארגן מידע באמצעות השפה, לצייר, להגדיר, להפחית, להסיק וליצור מונחים.
 - ב. זיכרון עבודה – פונקציית קשב, היכולת לשמר מידע חדש שנלמד ב-STM (זיכרון קצר) דרך הערוץ המילולי ולהיות מסוגל לתמרן אותו.
 - ג. ארגון תפיסתי – תפיסה חזותית, ארגון מרחבי, ניתוח, סינתזה, למידה במינימום בוררות מילולית.

ד. מהירות עיבוד – תשומת לב, מהירות למידה בזמן אמת, כמה מהר הנושא מפנים כלל חדש ומפעיל אותו.

2. מבחנים מעריכים, לא ישירות- השלכה :

א. TANGRAM

ב. קלפיי הערכה

הערכת ילדים מעל גיל 12 **גישה פסיכולוגית וחברתית:**

1. התלמיד בוגר מספיק כדי להיות מסוגל להתמודד עם תסכול תוך כדי תהליכים והערכה ארוכים יותר.
2. התלמיד נמצא בתהליך של עיצוב עתידו, ולכן קשוב מאוד לתהליכים שעשויים להאיר את העתיד הזה.
3. לתלמיד יש ניסיון חיים משמעותי וצריך כבר לפתח מערכת שיפוט אוטונומית וערכים פנימיים.

כלים עיקריים + תרגול:

1. מדויק – WAIS, רייבן

2. הערכה – MMPI, NEO240, כרטיסים

ראו דוגמאות למבחני הערכה בנספח 1

המאפיינים, ההתנהגויות והחברותיות של הילד המחונן לאורך תקופת התבגרותו.

רגשות והתפתחות רגשית:

יש לשים לב שלילדים מחוננים יש רגשות, תחומי עניין ודעות חזקים מאוד בהשוואה לילדים אחרים בגילם. לפעמים ילדים מחוננים מתקשים לנהל את הרגשות החזקים האלה.

לדוגמה, ילדים צעירים ומחוננים עשויים להיות מוטרדים מאוד כשהצירים שלהם אינם טובים כמו זה שבספרי. ילד בגיל בית ספר עשוי לדאוג יותר מאחרים לגבי חברות, קשיים או לא תמיד לעשות דברים 'נכונים' בכיתה. ילדים גדולים יותר עלולים לחוש חרדה מחוסר היכולת לתקן, לאקלם או לשנות. הם עשויים להתלהב מאוד מיצירת אמנות ולא להבין מדוע אחרים לא מרגישים אותו הדבר.

אסטרטגיות לטיפול ברגשות חזקים של ילדים מחוננים:

תקשורת טובה היא אחד המפתחות לתמיכה בהתפתחות הרגשית של ילדים מחוננים.

הכל עניין של דיבור, הקשבה ותגובה רגישה, גם כאשר רגשותיהם של הילדים נראים לא פרופורציונליים למה שקרה בפועל. דיבור והקשבה נותנים לילדים מחוננים זמן לחשוב על רגשותיהם ומעניקים להם את ההזדמנות להבין באמת את הרגשות הללו.

טוב לעזור לילדים ללמוד להבין ולנהל את הרגשות שלהם על ידי מתן שמות לרגשות והצעת

Image 21. Girl Reading Book, a photo by Andrea Piacquadio, Pexels

דרכים לנהל אותם. לדוגמה, 'זה נשמע שאתה מרגיש מתוסכל מהציור שלך. למה שלא תרגע עם הספר האהוב עליך? אתה יכול לעבוד על הציור שלך שוב מאוחר יותר'

אם הילדים גדולים יותר, הקשבה פעילה ופתרון בעיות יכולים לעזור להם לעבור את העליות והמורדות של גיל ההתבגרות.

התפתחות חברתית וכישורים של ילדים מחוננים:

- ✓ ילדים מחוננים יכולים לחשוב מהר יותר ו/או יותר לעומק מילדים אחרים בני גילם. לעתים קרובות הם טובים בלדמיין איך זה להיות בנעליו של מישהו אחר.
- ✓ לפעמים תכונות אלו אומרות שהילד המחונן מסתדר היטב עם אחרים. פעמים אחרות, זה אולי נראה כאילו הוא לא ממש מתאים לילדים בגילו.
- ✓ ניתן לשים לב שילדים מחוננים מעדיפים לשחק או להיות עם ילדים מבוגרים יותר. הסיבה לכך היא שהם חושבים ומרגישים ברמה דומה לילדים המבוגרים.

Image 22. Group of Children Playing on Green Grass, a photo by Yan Krukau, Pexels

אסטרטגיות לסיוע לילדים מחוננים להסתדר עם אחרים:

- ✓ כמו כל ילד, הילד המחונן יזדקק לפעמים לסיוע כדי ללמוד כיצד להסתדר טוב עם אחרים.
- ✓ נקודת פתיחה מצוינת להסתדר עם אנשים היא ההבנה שלאנשים שונים יש חוזקות שונות. עזרו לילד ללמוד זאת כחלק משגרת המשפחה או בית הספר היומיומית. לדוגמא, אם לילד יש אחים, ללמדם שלאנשים אחרים יש כישרונות ותחומי עניין שונים.
- ✓ תנו לילדים המחוננים הזדמנויות לבנות ולתרגל מיומנויות חברתיות באמצעות:
 - קבוצות משחקים - לילדים צעירים יותר
 - קבוצות עניין לילדים ובני נוער מבוגרים יותר – למשל להקת נוער, חוג דרמה, חוג שחמט או תנועת נוער.
 - קבוצות ותוכניות לילדים מחוננים.

התנהגות: ילדים מחוננים:

כמו כל הילדים, ילדים מחוננים יכולים לפעמים להתנהג בדרכים מאתגרות. אבל ההתנהגות המאתגרת שלהם קורית מסיבות.

לדוגמה, זה יכול לקרות בגלל שהם:

- ✓ ממהרים להטיל ספק בכללים ובשגרה משפחתית.
- ✓ מתוסכלים בקלות.
- ✓ זקוקים להזדמנויות למידה מאתגרות.

אסטרטגיות לניהול חוקים ושגרות משפחתיות:

- ✓ לילדים מחוננים יש לרוב זיכרון מצוין, ולכן סביר שהם זוכרים היטב כללים ושגרה.
- ✓ אבל, זה עלול להיות קשה לגרום לילדים אלה לפעול לפי הכללים והשגרה המשפחתית. לדוגמה, ילדים מחוננים אולי לא ירצו לכבות את האור אם הם קוראים ספר, הם באמת מתעניינים בו. או שהם עלולים להמציא כמה סיבות טובות מאוד מדוע קריאה חשובה יותר מאשר ללכת לישון.
- ✓ חשוב להיות נחרץ לגבי הציפיות הכלליות - למשל, לכבות את האור עד 21:00 בלילות השבוע. אבל להיות מוכן לנהל משא ומתן על דברים קטנים. לדוגמה, אם הילד רוצה לקרוא אחרי זמן כיבוי האורות שעבר, אפשר לתת לו לעשות זאת בסופי שבוע.
- ✓ אם לילד יש אחים, כללים האומרים כיצד המשפחה מתייחסת לחבריה יכולים לעזור להם להסתדר - למשל, 'לנקוש וקבל רשות לפני שנכנסים זה לחדר של זה'.

אסטרטגיות לטיפול בתסכול:

- ✓ ילדים מחוננים לרוב מציבים לעצמם סטנדרטים גבוהים מאוד ומתוסכלים כשהם לא יכולים לעמוד בהם. זה יכול לפעמים לגרום להתקפי זעם והתנהגויות קשות אחרות.
- ✓ זה נהדר עבור הילדים לעבוד לקראת סטנדרטים גבוהים. אבל הצורך שלך להבין שלא יכולים להיות להם סטנדרטים גבוהים לכל דבר. זה בסדר לעשות טעויות כי טעויות עוזרות לנו ללמוד מה לעשות אחרת בפעם הבאה. חמלה עצמית היא עניין של יחס אדיב לעצמך כשדברים לא הולכים כשורה.

Image 23. A Child with a Headache Lying on the Rug, a photo by Yan Krukau, Pexels

אסטרטגיות למציאת הזדמנויות הלמידה הנכונות:

כאשר לילדים מחוננים לא ניתנות מספיק הזדמנויות ללמוד מחוץ לבית, הם עשויים :

- ✓ לא לעסוק בפעילויות או לחבור לילדים אחרים במעון או בבית הספר.
- ✓ מתנהגים כשורה בגן או בבית הספר אבל חווים התקפי זעם או התנהגות נסערת ומסוגרת כשהם שחוזרים הביתה.
- ✓ להסיח את דעתם של חברי הכיתה בבית הספר או לבהות מהחלון במקום לעשות את השיעורים.
- ✓ הדבר היחיד להתגבר על המצבים האלה הוא לתת להם תחליף ראוי, בין אם פעילות ולימודים לאחר השיעור, פעילות חברתית כמו תנועת נוער, ספורט כמו התעמלות, לימוד מוזיקה ונגינה על כלי וכדומה.

Image 24. A Kid With Multicolored Hand Paint, a photo by Alexander Grey, Pexels

התשתית החברתית של הילד המחונן?

- ✓ ילד מחונן גדל הכי טוב במשפחה רגילה עם הורים טובים מספיק, שמתפקדים ומהווים דמויות הוריות משמעותיות.
- ✓ מחוננים נמצאים לרוב במשפחות משכילות יותר הרואות בחינוך חלק משמעותי מההתפתחות.
- ✓ ילדים מחוננים יטופחו טוב יותר אם תינתן להם חשיפה לידע חדש ורחב ונגישות טובה יותר לידע זה.

מאפיינים של משפחות בהן צומחים מחוננים :

- ✓ משפחות עם דמויות הוריות משמעותיות ומודלים לחיקוי.
- ✓ מקום בו ניתנת הערכה ומשמעות לחינוך וללמידה.
- ✓ הורים המפגינים אסרטיביות, קבלת החלטות, גמישות, יצירתיות פתיחות לדיון ופתיחות לביקורת.

- ✓ אחאים בעלי משמעות.
- ✓ מקום בו ניתנת נערכה לשפה נקייה ולתנאי מגורים טובים.

מה ניתן לצפות מהילד המחונן המזוהה מבחינת יכולות לימודיות, קצב למידה, קשיי למידה?

(Based on Dr. Colm O'Reilly Dublin City University)

ילדים מחוננים רבים מציגים מאפיינים ייחודיים שעוזרים לזהות אותם כמחוננים. מגיל צעיר, ילד עם אוצר מילים מורחב או סקרנות רבה לגבי איך דברים עובדים עשויים להראות סימנים מוקדמים של מחוננות. מאפיינים אחרים אינם כה ברורים ומקשים על זיהוי ילדים מחוננים במסגרות רבות, כולל בית הספר. יהיה זה שימושי עבור יועצים ומדריכים להכיר ולהיות מסוגלים לזהות תכונות של מחוננות שניתן להשתמש בהן כדי לעזור למורה בכיתה.

הנה כמה מאפיינים כלליים של ילדים מחוננים. אלו הם גורמים אופייניים המודגשים על ידי רשויות החינוך כמצביעים על מחוננים. ברור שאף ילד אינו מצטיין בכל המאפיינים.

- ✓ מראה כוחות חשיבה מעולים ויכולת בולטת להתמודד עם רעיונות; יכול להכליל בקלות מעובדות ספציפיות ויכול לראות קשרים עדינים; בעל יכולת פתרון בעיות יוצאת דופן.
- ✓ מראה סקרנות אינטלקטואלית מתמשכת, שואל שאלות חיפוש, מראה עניין יוצא דופן באדם וביקום.
- ✓ בעל מגוון רחב של תחומי עניין, לרוב מסוג אינטלקטואלי; מפתח עניין אחד או יותר לעומק ניכר.
- ✓ מצטיין באופן ניכר באיכות ובכמות של אוצר המילים הכתוב ו/או המדובר. מתעניין בדקויות של מילים והשימוש בהן.
- ✓ קורא בשקיקה ספרים, הרבה מעבר לגילו.
- ✓ לומד במהירות ובקלות ושומר על הנלמד, מזכיר פרטים חשובים, מושגים ועקרונות, מבין בקלות.
- ✓ מראה תובנה לגבי בעיות חשבוניות הדורשות חשיבה זהירה ותופס מושגים מתמטיים בקלות.
- ✓ מראה יכולת יצירתית או ביטויי דמיון בנושאים כמו מוזיקה, אמנות, ריקוד, דרמה. מראה רגישות ועדינות בקצב, בתנועה ובשליטה גופנית.
- ✓ שומר על ריכוז לתקופות ארוכות ומגלה אחריות ועצמאות יוצאת דופן בעבודה בכיתה.
- ✓ מציב סטנדרטים גבוהים באופן מציאותי לעצמו. בעל ביקורת עצמית בהערכה ובתיקון המאמצים שלו.
- ✓ מגלה יוזמה ומקוריות בעבודה אינטלקטואלית, מראה גמישות בחשיבה ובחן סוגיות מכמה נקודות מבט.
- ✓ מתבונן בקפידה ומגיב לרעיונות חדשים.

- ✓ מראה יציבות חברתית ויכולת לתקשר עם מבוגרים בצורה בוגרת.
- ✓ חווה התרגשות והנאה מאתגר אינטלקטואלי. מראה חוש הומור עירני ועדין.

קשיי למידה בקרב ילדים מחוננים

(Based on Linda E. Brody & Carol J. Mills – LD NEA)

Image 25. A Stressed Boy Sitting on the Floor of a Library, a photo by Mikhail Nilov, Pexels

תלמידים בעלי כישרון ולקויות למידה הם אלו שיש להם כישרון יוצאי דופן והם בעלי יכולת ביצועית גבוהה, אך יש להם גם לקות למידה המקשה על היבט מסוים של הישגים אקדמיים. חלק מתלמידים אלה מזוהים וצורכיהם נענים. עם זאת, זה קורה רק לעתים רחוקות, אלא אם בית ספר מחליט ספציפית לזהות ולאחר מכן לטפל בתלמידים הללו. תלמידים רבים בעלי כישרון על אך גם עם לקויות למידה "נופלים בין הכיסאות" במערכת.

ישנן שלוש תת-קבוצות של ילדים שהחריגות הכפולה שלהם נותרה בלתי מזוהה :

- ✓ תלמידים שזוהו כמחוננים אך מפגינים קשיים בבית הספר. תלמידים אלו נחשבים לעתים קרובות כתת הישגיים, ויתכן שההישגים החסרים שלהם מיוחסים לתפיסה עצמית לקויה, לחוסר מוטיבציה, או אפילו לכמה מאפיינים פחות מחמיאים, כגון עצלות. לקויות הלמידה שלהם נותרות בדרך כלל בלתי מוכרות במשך רוב חייהם החינוכיים. ככל שבית הספר הופך למאתגר יותר, הקשיים הלימודיים שלהם עלולים לגדול עד לנקודה שבה הם מתעכבים מספיק אחרי בני גילם, כך שמישהו סוף סוף חושד בנכות.

✓ תלמידים שלקויות הלמידה שלהם חמורות מספיק כדי שיזוהו ככאלה, אך מעולם לא הוכרו או טופלו יכולותיהם החריגות. זו עשויה להיות קבוצה גדולה יותר של תלמידים ממה שאנשים

Image 26. Sad schoolboy, a photo by Jonas Mohamadi, Pexels

רבים מבינים. במחקר אחד, לא פחות מ-33% מהתלמידים שזוהו עם לקויות למידה היו בעלי יכולת אינטלקטואלית מעולה. הערכות לא מספקות ו/או ציוני IQ מדוכאים מובילים לעתים קרובות להערכת חסר של היכולות האינטלקטואליות של תלמידים אלה. אם הפוטנציאל שלהם נשאר בלתי מזהה, זה לא הופך סיבה לדאגה או למוקד של תוכנית ההוראה שלהם. בשל הערכה מועטה זו או זיהוי לא גמיש ו/או ציפיות הלמידה ב"תוכנית המחוננים", הם מופנים רק לעתים רחוקות לתוכנית זו.

✓ אולי הקבוצה הגדולה ביותר של תלמידים היא אלה שיכולותיהם ומוגבלותיהם מסווים זה את זה; ילדים אלו יושבים בכיתות כלליות, אינם זכאים לשירותים הניתנים לתלמידים בעלי כישורים או לקויות למידה ונחשבים לבעלי יכולות ממוצעות. כיוון שתלמידים אלו מתפקדים בדרך כלל ברמת כיתה, הם אינם נתפסים כבעלי בעיות או צרכים מיוחדים, ואינם נמצאים בראש סדר העדיפויות של בתי ספר בתקציביהם המצומצמים. למרות שנראה כי תלמידים אלו מתפקדים בצורה סבירה, הם, למרבה הצער, מתפקדים הרבה מתחת לפוטנציאל שלהם. ככל שהלמידה הופכת תובענית יותר בשנים מאוחרות יותר, וללא העזרה הדרושה להם כדי להתמודד עם מגבלותיהם, הקשיים האקדמיים שלהם גדלים בדרך כלל עד לנקודה שבה עשוי להיות חשד שהם בעלי לקות למידה. אם זאת לעיתים רחוקות מזהים את הפוטנציאל האמיתי שלהם.

מה אנו יכולים לצפות מהילד המחונן המזוהה מבחינת התנהגויות אישיות וחברתיות במצבים שונים

האתגרים שתלמידים מחוננים יכולים להתמודד איתם יכולים להפתיע את אלה שמאמינים במיתוס שהם לא צריכים עזרה ושהם יסתדרו בעצמם. לילדים מחוננים יש מוח מחווט שונה שהופך אותם לייחודיים בהשוואה לחבריהם לקבוצת הגיל. בעוד שרוב האנשים חושבים על מחוננות במונחים של אקדמאים בלבד, המחוננות חלה גם על התפתחותו החברתית והרגשית של הילד. בעוד שכל הילדים חייבים לנווט בדרך המשובשת של גיבוש זהות ושייכות חברתית, ילדים מחוננים עשויים לחוות את האתגרים הללו בצורה שונה ואינטנסיבית יותר ככל שהם מתפתחים ומתבגרים. כדי לעזור להורים ולמחנכים לנווט התנהגות נפוצה של מחוננים ובעיות רגשיות, הנה רשימה של כמה מהאתגרים הנפוצים ביותר עבור תלמידים מחוננים וכן עצות כיצד לעזור לתלמידים להתמודד עם אתגרים אלו

כמה מהתחומים הבעייתיים הנפוצים ביותר עבור ילדים מחוננים הם:

- ✓ רגישויות ועוררות יתר.
- ✓ מיומנויות חברתיות.
- ✓ פרפקציוניזם - שלמותנות.
- ✓ תפישה עצמית.

רגישויות ועוררות יתר:

מחקרים הראו שתלמידים מחוננים חווים רגישות מוגברת ועיבוד רגשי מתקדם. יכולות אלו מוצבות לרוב במסגרת תפיסת התרגשות היתר של דאברובסקי, המתארת את הרגישות והעוצמה המוגברות של ילדים מחוננים בתחומי הפסיכומטורי (עודפי אנרגיה ותנועה), חושי (חוש ריח חריף, מגע וכו'), רגשי (ניסיון פנימי עשיר), אינטלקטואלי (סקרנות וחיפוש ידע), ודמיוני (דמיון חי). בשל המאפיינים הייחודיים הללו, לילדים מחוננים עלולות להיות תגובות שליליות לגירויים עזים, שעלולים להיראות כמו התנהגות בעייתית על פני השטח. לדוגמה, ילד בעל דמיון עשוי לראות משהו בחדשות שמפחיד אותו והוא יסרב לישון לבד בלילה. ילדים שמתרגשים יותר מדי בתחום האינטלקטואלי והפסיכומטורי לא יוכלו לשבת בשקט ליד השולחן ויפריעו למורים שלהם בשאלות.

מיומנויות חברתיות:

רבים עושים את הטעות כשהם מאמינים שילדים מחוננים הם מטבעם מביכים ורעים ביצירת קשרים חברתיים, וזה פשוט לא נכון. בעיות של ילדים מחוננים בהתקשרות חברתית נובעות לרוב בהסתגלותם למסגרת החינוכית שלהם. קושי בהסתגלות, או התפתחות לא אחידה, נחשבת לעתים קרובות לתכונת ליבה של מחוננים.

תלמידים אלה עשויים להיות בגילאי אוניברסיטה מבחינה אינטלקטואלית אך עדיין בני 12 מבחינת הכישורים החברתיים שלהם. כתוצאה מכך נחוה קושי ליצור חברים שחולקים את תחומי העניין שלהם. קשה להם לדעת איך לבטא את עצמם בצורה מתאימה במסגרות קבוצתיות.

בהתאם לסביבה החינוכית, ילדים אלה עשויים להיות מתויגים עם התנהגויות בעייתיות כמו היותם שתלטניים, סנובים, אנטי-חברתיים וכו'. הקושי שלהם ברכישת חברים בכיתה עשוי להיות לא קשור ליכולת או לרצון שלהם להתרועע, אלא תוצאה מכך שאין להם בני גילם הדומים להם איתם הם יכולים ליצור קשר. כשמדובר בחברות מחוננים, יש אי התאמה בולטת בין חברים לכיתה, או בני זוג בגיל, לבין מישהו שהם מחשיבים כבן גילם האמיתי.

פרפקציוניזם - שְׁלֵמוֹתָנוּת:

פרפקציוניזם יכול להיראות כמו התנהגות רגילה עם הישגים גבוהים עד שהוא מתחיל לפגוע ברווחתו של הילד. ילדים פרפקציוניסטים עשויים להפגין מגוון של התנהגויות מאתגרות, כגון תחרותיות עם אחרים, הישגים על חשבון התרועעות חברתית או הימנעות מפעילויות שהם חוששים שיכשלו בהן. פרפקציוניזם קשור לרוב להערכה עצמית כאשר הילד המחונן, או הסובבים את הילד, מצפים מהם להיות מחוננים כל הזמן, בכל נושא.

אמנם יש ויכוח אם פרפקציוניזם הוא טוב או רע, אך הבעיה של תלמידים מחוננים רבים היא שהלחץ הזה להיות מושלמים נובע מחוסר היכולת שלהם לראות את עצמם מעבר לתפקידם כ"תלמיד החכם" בכיתה. לילדים מחוננים יש להזכיר לעתים קרובות שערכם אינו מבוסס על ציונים או ביצועים בלבד.

תפיסה עצמית:

מושג ה"עצמי" הוא עוד אחד מהאתגרים הנפוצים ביותר של להיות מחונן. ילדים מחוננים מגיעים לאבני דרך רבות בגיל ההתבגרות מוקדם יותר מבני גילם, אך עשויים להיאבק לפתח תפיסה

עצמית בריאה במהלך תקופות קריטיות של גיבוש זהות. בעוד שהורים הם הדרך העיקרית שבה ילדים לומדים על עצמם, חוויות שליליות בבית הספר ועם עמיתים עשויות להשפיע בצורה מזיקה על האופן שבו ילד מחונן רואה את עצמו. אם הילד מרגיש לא נתמך ולא מקובל בבית הספר, הוא עלול לפתח הערכה עצמית נמוכה ולהרגיש שהמחוננות שלו מרחיקה אותו. הערכה עצמית נמוכה יכולה לתרום למגוון רחב של אתגרים רגשיים, כולל חרדה ודיכאון. בעוד שילדים מחוננים עשויים שלא להיות רגישים יותר לחרדה ודיכאון בהשוואה לבני גילם, על פי מחקר של טריסי קרוס ואחרים, המתנות האינטלקטואליות הייחודיות שלהם עשויות לתרום לחוויה חריפה של חרדה/דיכאון.

ילד הנחשד כסובל מחרדה, דיכאון או כל אחת מהבעיות שתוארו לעיל, מחייב לפנות ליעוץ או טיפול מקצועי.

למרבה המזל, מה שעובד היטב עבור ההתפתחות האינטלקטואלית של ילד מחונן עשוי גם לסייע במניעת אתגרים רגשיים והתנהגותיים מחוננים אלו. מציאת מישהו שיאבחן את הילד למחוננות, במיוחד בעת שימוש בכלי הערכה פרטניים, עשויה לעזור לחשוף בעיות עיבוד חושי כך שהורים ומחנכים יוכלו לשתף פעולה כדי לספק את ההתאמות המתאימות. זיהוי מחוננים עשוי גם לסייע למשפחות לגשת לתוכניות מיוחדות כדי לתמוך בפיתוחן או לתמוך בהאצה. שימוש בטכניקות האצה, כמו קיבוץ יכולות או דילוג על כיתה, יכול לספק לילד המחונן תלמידים עמיתים אינטלקטואלית שמבינים אותם ורוצים לקיים אינטראקציה באותם דרכים שהם עושים. זה עשוי לבוא כהקלה ולא להרגיש שהם חייבים להיות הילד הכי חכם בכיתה.

היתרונות הרגשיים והחברתיים של האצה נתמכים על ידי הממצאים מ -A Nation Empowered. תמיכה בצרכים האינטלקטואליים והחברתיים של ילדים מחוננים יכולה לעזור לקדם תחושת עצמי בריאה יותר וצורת חשיבה צמיחה שתאפשר להם להעריך את נקודות החוזק והחולשה שלהם.

מהו דמותו המצופה של בוגר תוכנית המחוננים

1. להיות מצוין במדע, טכנולוגיה, אמנות, ספרות, משפטים, עסקים, פילוסופיה ויזמות.
2. להפגין התמדה, יצירתיות ומקוריות, סקרנות, יושר אינטלקטואלי ו/או אמנותי, יכולת ורצון ללמוד כל הזמן ולפתח יכולת חשיבה ופעולה בתנאי אי ודאות.
3. להפגין חשיבה רב כיוונית, ראייה בין-תחומית, יכולת אנליטית, צריכת מידע יעילה, ראייה רחבה ומודעות להשלכות ערכיות.
4. בוגר התוכנית הייחודיות מצופה להיות אדם בעל מחויבות חברתית ורמת מוסר ואנושיות גבוהה.

Image 27. 2 Boys Writing on the Whiteboard, a photo by Mikhail Nilov, Pexels